

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Руфанова В. М.

ВСТУП

Для реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі Стамбульська конвенція), 6 грудня 2017 року Верховною радою України було внесено зміни до Кримінального кодексу України КК України (далі КК). Зокрема, КК було доповнено статтею – 126-1 «Домашнє насильство», якою було криміналізовано різні форми насильства, які вчиняються родинному колі та щодо певних суб'єктів.

З моменту набрання чинності законодавчих змін пройшло понад 5 років. Правозастосовна практика демонструє значну кількість дискусійних та неоднозначних питань, пов'язаних з притягненням до відповідальності за домашнє насильство. Різні аспекти проблематики домашнього насильства висвітлювали у своїх роботах А. Блага, М. Бакаїм, О. Беспаль, О. Біловол, А. Вознюк, І. Гловлюк, О. Дмиращук, О. Дроздов, О. Дудоров, К. Довгунь, Е. Кісілюк, Ю. Ковалик, М. Кузнецов, Н. Ліщук, У. Митник, В. Медведська, О. Перунова, Н. Стасюк, І. Скакун, О. Стапаненко, М. Хавронюк, О. Харитонова, А. Шинкарчук та інші.

Не зважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблематиці домашнього насильства, соціально-політичні зміни суспільних відносин вимагають постійного моніторингу стану захищеності прав переважно жінок від домашнього насильства. Введення правового режиму воєнного стану, необхідність значної кількості чоловічої частини населення захищати територіальну цілісність та недоторканість України в лавах Збройних сил України, вимушена міграція жінок, напруженні, стресові умови життя населення країни, які постійно знаходиться під загрозою ракетних обстрілів обумовлюють формування нових тенденцій та проявів домашнього насильства як соціально-негативного явища.

Дослідження домашнього насильства через призму кримінально-правового забезпечення запобігання, актуальними вважаємо наступні

аспекти проблематики: а) важливість правильної кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства як на етапі внесення до Єдиного реєстру досудового розслідування (далі ЄРДР), так і під час здійснення досудового розслідування; б) відмежування домашнього насильства від суміжних складів кримінальних правопорушень; в) підвищення ефективності процесу доказування; г) активізація практики застосування до кривдників запобіжних та обмежуваних заходів; д) подальше впровадження практики допиту дітей у спеціально обладнаних приміщеннях за методикою «Зелена кімната» та в центрах захисту та соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя щодо дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель «Барнахус») тощо; е) впровадження методики процесуального інтерв'ю та потерпіло орієнтованого підходу під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

1. Тенденції впливу воєнного стану на стан протидії домашньому насильству

Збройний конфлікт суттєво вплинув на криміногенну ситуацію в Україні. Значна кількість людей вимушено змінили місце проживання. Зростаюча напруга в суспільстві разом з іншими факторами обумовили інтенсивність насильницької поведінки та суттєво погіршили безпекову ситуацію в країні.

Воєнний стан в державі вплинув на всі сфери життя країни. Не є винятком злочинність у сфері сімейних відносин. Так, за офіційними даними Національної поліції України у 2023 р. надійшло понад 291 тис. заяв та повідомлень щодо вчинення домашнього насильства, що на 16 % більше ніж у 2022 р. (244 381). Також у 2023 р. (2 821) на 35 % зросла кількість кримінальних проваджень за ст. 126-1 КК України в порівнянні з попереднім (2022 р. – 1 818). Зросла у 2023 р. і кількість засуджених осіб за вчинення домашнього насильства – на 38 % в порівнянні з 2022 р. Кількість адміністративних правопорушень становила понад 163 тисячі, що свідчить про зростання минулорічного показника на 36%¹. Показники перших двох місяців 2024 року свідчать про те, що в Україні зареєстровано на 56% більше кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством ніж за

¹ Катерина Павліченко. Кількість заяв про вчинення домашнього насильства збільшується. 07.03.2024 <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-zaiav-pro-vcinennia-domasnyogo-nasilstva-zbilsujetsia-katerina-pavlicenko> (дата звернення: 16.04.2024).

аналогічний період минулого року. На 21% менше ніж у 2023 р. виявлено адміністративних правопорушень² (див. рис. 1).

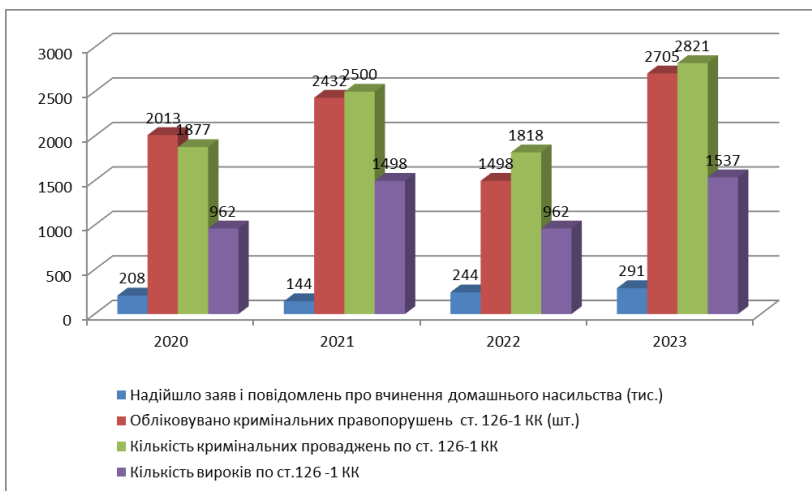


Рис. 1.

Однією з тенденцій воєнного стану є те, що збільшилась кількість звернень до поліції з приводу фактів домашнього насильства не від самих постраждалих, а від інших осіб, які зверталися в інтересах постраждалих. Як і в минулі роки постраждалими у 94 % випадків є жінки³.

Очевидним є факт появи такої категорії постраждалих від домашнього насильства як внутрішньо переміщені особи (далі ВПО). Моніторинг вироків суду засвідчив, що у вироків відсутня інформація про статус постраждалої особи, а саме ВПО. Відповідно від цієї категорії осіб зафіксовано 47 526 звернень. Однак, серед тих, хто перебував у ситуації домашнього насильства та потребував допомоги – 14 % це саме ВПО. Із загальної кількості звернень, прагнули отримати безоплатну правовому допомогу у зв'язку з домашнім та гендерно

² МВС та UNFPA визначили напрямки подальшої співпраці щодо протидії домашньому насильству. Департамент комунікації МВС України. 21.03.2024. <https://mvs.gov.ua/news/mvs-ta-unfpa-viznacili-napriamki-podalsoyi-spivpraci-shhodo-protidiyi-domasnyomu-nasilstvu> (дата звернення: 16.04.2024).

³ Марта Змисла. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? 14 березня 2023. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidpovidalnist-za-domashne-nasilstvo-pid-chas-viyni-sudova-praktika.html>(дата звернення: 13.04.2024).

зумовленим насильством 8 047 осіб, з них 0,4 % становили ВПО. За безоплатною правничою допомогою зверталось 7 потерпілих від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катувань або жорстокого поводження підчас воєнних дій чи збройного конфлікту. Зверталися за допомогою з питань, пов'язаних зі збройною агресією 9 140 осіб. При чому слід відмітити, що географічно найбільше звернень зафіксовано в Дніпропетровській області, що цілком ймовірно пов'язано з масовим переміщенням населення України. Відомо, що в Дніпропетровській області офіційно зареєстровано майже 500 тис. ВПО, від яких надходило 380 573 звернення щодо отримання правничої допомоги^{4,5,6}.

Моніторингове дослідження офіційних даних Національної поліції України та Офісу Генерального прокурора свідчить про поступове зростання кількості обліковуваних кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством: 2013 р. – 2247, 2014 р. – 918, 2015 р. – 998, 2016 р. – 1292, 2017 р. – 1341, 2018 р. – 1586, 2019 р. – 2554, 2020 р. – 3972, 2021 р. – 4800, 2022 р. – 3360, 2023 р. – 6 805⁷.

Рівень вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством за 2013-2023 роки представлено нижче у таблиці.

		роки										
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
126-1	Зареєстровано							1068	2213	2432	1498	2705
152	Зареєстровано	508	421	323	349	259	203	355	393	406	250	450
153	Зареєстровано	292	212	192	214	249	253	69	87	85	94	119
154	Зареєстровано	3	6	3	1	6	7	12	8	9	5	3

Дослідження окремих складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, представлений в абсолютних числах кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень

⁴Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. Комплексне дослідження 2019-2023 рр. URL : <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-compressed.pdf> (дата звернення: 16.04.2024).

⁵ Дрок І. Врахування гендерного аспекту в роботі керівників підрозділів поліції з внутрішньо переміщеними особами-поліцейськими. : Науковий вісник Ужгородського національного університету. Том 2. № 77. 2023. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283775> (дата звернення: 11.04.2024).

⁶ Березняк В. Права людини в діяльності Національної поліції України: аналіз офіційного дискурсу. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 8-14 URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/NV_4/NV_4-2022-8-14.pdf (дата звернення: 16.04.2024).

⁷ За офіційним даними з веб-порталу Офісу Генерального прокурора України. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 12.04.2024)

дозволяє констатувати зростання рівня практично всіх кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством⁸.

Останніми роками спостерігається тенденція до зростання рівня домашнього насильства, зґвалтування, сексуального насильства (див. рис. 1).

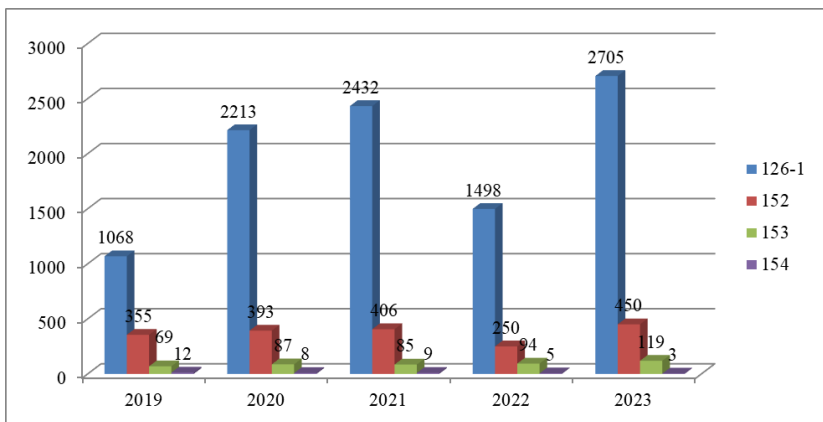


Рис. 1.

Як видно з гістограми період воєнного стану характеризується зростанням кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

Щодо структури кримінальних правопорушень, які вчиняються в сімейному середовищі, то за даними Національної поліції у 2023 р. цей показник виглядає наступним чином⁹ (див. рис. 2).

Можемо спостерігати, що в середині групи кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, переважає домашнє насильство (55%) та легкі тілесні ушкодження (35%). Поряд з цим вчиняються побії та мордування, (4%), а також умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжкі тілесні ушкодження та умисне вбивство (по 2% відповідно).

⁸ Руфанова В.М. Кримінологічні показники гендерно зумовленого насильства в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/nv4/NV_4-2023-123-132.pdf.

⁹ Для побудови даного графіку використовувалися статистичні дані з Єдиного реєстру досудового розслідування кримінальних правопорушень, які обирались за відміткою «пов'язані з домашнім насильством»

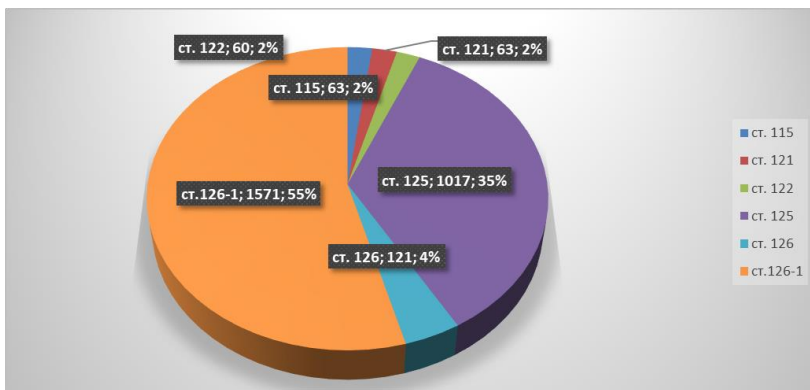


Рис. 2.

Як вже зазначалось в попередніх публікаціях, проведений аналіз вироків, винесених щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством в період за 2017-2021 рр., дозволяє стверджувати, що 21 % всіх вироків винесені по ст. 126-1 КК, 11 % – ст. 152 КК, 10 % – ст. 153 КК та 7% – ст. 127 КК. Тобто, судова практика, підтверджує статистичні дані правоохоронних органів щодо того, що найбільш поширеними проявами кримінальних правопорушень, пов'язаними з домашнім насильством є безпосередньо «Домашнє насильство» (ст. 126-1 КК), «Згвалтування» (ст. 152 КК), «Сексуальне насильство» (ст. 153 КК)^{10,11}.

Під час вимірювання певного виду злочинності доцільним є з'ясування питомої ваги досліджуваної групи кримінальних правопорушень до загального показника злочинності. Розглянемо як змінювалась показник (питома вага) кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

¹⁰ Руфанова В.М. Кримінологічні показники гендерно зумовленого насильства в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/nv4/NV_4-2023-123-132.pdf (дата звернення: 4.04.2024)

¹¹ Mariia B Melnyk, Nadiia Stasiuk, Victoriia V Medvedska, Viktoriia M Rufanova, Viktor M Pletenets. European experience of prevention and combating domestic violence. Estudios constitucionales [online]. 2023, vol. 21, n. 2, pp. 195-220. URL : https://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-52002023000200195&script=sci_arttext (дата звернення: 4.04.2024)

Питома вага кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, та кримінальних правопорушень, вчинених стосовно жінок щодо загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за 2013–2023 роки

	роки										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Всього обліковано КП	563560	529139	565182	592604	523911	487133	444130	360622	321443	362636	475595
Кількість КП, пов'язаних з домашнім насильством	2247	918	998	1292	1341	1586	2554	3972	4800	3 360	6 805
Питома вага (%)	0,003	0,001	0,002	0,002	0,002	0,003	0,005	0,011	0,014	0,9	1,4
Кількість КП вчинених стосовно жінок	Дані відсутні							73788	59491	58379	107500
Питома вага (%)	-							20,5	16,9	16,3	22,6

Запропонована таблиця даних демонструє, що питома вага кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством протягом тривалого часу трималась на стабільно не високих показниках і складала в середньому 0,002 %. Однак у 2021 р. спостерігається суттєве збільшення питомої ваги (0,014) досліджуваної групи кримінальних правопорушень, паралельно зі зменшенням загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень. У 2022 р. тенденція до зростання зберігається і максимальний показник за останні 11 років спостерігаємо у 2023 р., адже питома вага кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством перевищила показник в 1% і становила 1,4 % від загальної кількості обліковуваних кримінальних правопорушень.

Вважаємо, це пов'язано із певними законодавчими змінами, зокрема доповнення КК України ст. 126-1 «Домашнє насильство». Наявність спеціальної норми, на наше переконання, могло суттєво вплинути на статистичний ландшафт злочинності в країні. Поряд з цим, можемо відмітити зростання питомої ваги¹².

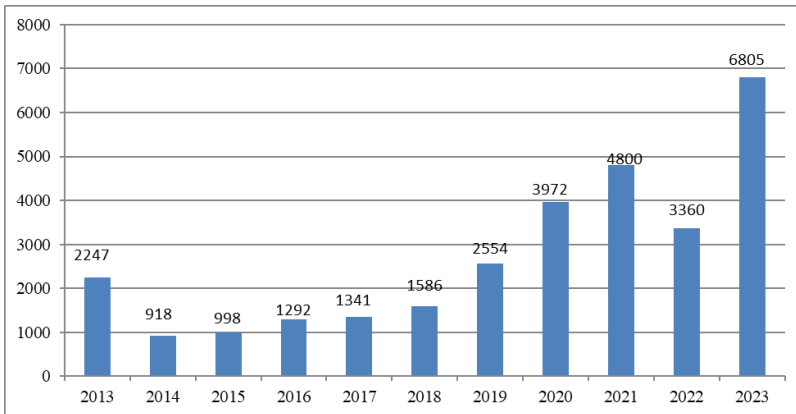
Слід зауважити, що до 2020 р. інформація щодо кількості жінок, які постраждали від кримінальних правопорушень не накопичувалась, що було. На значним недоліком статистичних форм. Така ситуація певним чином свідчить про те, свідчить про те, що ставлення до жінок, як до потерпілих від кримінальних правопорушень було не досить серйозним, правоохоронці не вбачали нагальної проблеми в цьому.

¹² Руфанова В. Уголовно-правовая модель реагирования на домашнее насилие в Украине. *Вестник Академии правоохранительных органов*. Республика Казахстан. с. Косши. № 3 (25) 2022 С. 53-59. URL : https://vestnikacademy.kz/?p=2260&lang=ru#pfbbook-df_2604/7/ (дата звернення: 10.04.2024).

Статистичні дані яскраво свідчать про те, що злочинність щодо жінок не лише не зменшується. Вона характеризується стрімкою динамікою до зростання та збільшенням питомої ваги злочинності щодо жінок в загальній структурі злочинності (2023 р. – 22,6%, що демонструє зростання цього показник на 2,1 % в порівнянні з 2020 р.).

Важливим показником вимірювання злочинності є динаміка, яка дозволяє з'ясувати зміни рівня і структури теперішнього часу до її рівня та структури за попередні періоди. Динаміка дозволяє визначити як саме змінюється злочинність, які фактори на це впливають, сформулювати тенденції, які характеризують злочинність за досліджуваний відрізок часу.

Динаміка кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством за 2019–2023 рр.



Представлена гістограма демонструє, що поступове, щорічне зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. У 2022 р. відмічається зниження кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень на 1440 (-42,8%), що пояснюється початком широкомасштабного вторгнення, масовим переміщенням населення країни, зокрема жінок з дітьми тощо. Однак, вже у 2023 р. відмічається сплеск злочинності і зростання на 3 445 (+50,6%).

Характер злочинності визначається питомою вагою тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, а також суспільною небезпечністю осіб, які їх вчинили до загальної кількості кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили. Говорячи про основні склади кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством,

зазначимо, що за ступенем тяжкості переважна більшість є нетяжкими злочинами. В цілому, питома вага особливо тяжких злочинів складає 13%, тяжких – 31%, а нетяжкі – 56 %.

Тенденціями останніх років також є прагнення законодавця вдосконалити питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Так, на розгляді Верховної Ради України знаходиться проект № 8329 від 02.01.2023 р.¹³. Проект Закону передбачає внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині встановлення адміністративної відповідальності за неповідомлення про вчинення домашнього насильства щодо дитини, сексуальне домагання, окрему статтю за насильство за ознакою статі та інші.

Проектом Закону № 5629 від 07.06.2021 пропонуються зміни до Кримінального кодексу України до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. Зокрема пропонується доповнити перелік обмежувальних заходів заборонаю наблизитися на визначену відстань до особи, яка постраждала від домашнього насильства. При цьому на засудженого покладається обов'язок носити електронний засіб контролю для того, щоб працівники поліції відслідковували та фіксувати наближення кривдника¹⁴.

Отже, підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що воєнний стан та життя країни в умовах збройного конфлікту здійснили вплив на рівень, динаміку, структуру та характер кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством.

2. Дискусійні питання, які впливають на кваліфікацію домашнього насильства та кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством

Кожна третя жінка в світі протягом життя зазнавала фізичного або сексуального насильства¹⁵, яке вчиняє переважно інтимний партнер. Насильство щодо жінок і дівчат будучи порушенням прав людини чинить негативний вплив на життя жінок, створюючи перешкоди для

¹³ Проект № 8329 Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41104> (дата звернення: 10.04.2024).

¹⁴ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. № 5629 від 07.06.2021. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72162 (дата звернення: 14.04.2024)

¹⁵ Violence against women and girls – what the data tell us. October 01, 2022. URL : <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/> (дата звернення 12.04.2024)

повноцінного життя. Насильство має руйнівні короткострокові та довгострокові наслідки для психічного та фізичного здоров'я, які часом зберігаються поколіннями.

Відповідно до п. б) ч. 1 ст. 3 Стамбульської конвенції домашнє насильство – це всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні¹⁶. Ця норма імплементована в національне законодавство, безпосередньо в Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству»¹⁷.

Законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб:

- 1) подружжя;
- 2) колишнє подружжя;
- 3) наречені;
- 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- 6) особи, які мають спільну дитину (дітей);
- 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти);
- 8) дід (баба) та онук (онучка);
- 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка);
- 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);
- 11) рідні брати і сестри;
- 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онучка);
- 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;

¹⁶ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 01.04.2024)

¹⁷ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> Violence against women and girls – what the data tell us. October 01, 2022. URL : <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/> (дата звернення 12.04.2024)

14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;

15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя;

16) інші родичі, інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання.

Незалежно від факту сумісного проживання на момент вчинення кримінального правопорушення, за наявності інших обов'язкових ознак домашнього насильства, діяння буде кваліфіковане за ст. 126-1 КК України.

Законом України «Про запобігання та протидію домашнього насильства» визначено чотири основні форми домашнього насильства:

1. *Психологічне насильство* – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Психологічне насильство призводить до втрати особою почуття власної гідності в наслідок постійної критики, приниження, погрози, обмеження і діях тощо. Психологічне насильство може виражатися в таких діяннях:

- обзиває, ображає або постійно критикує;
- не довірливо, ревниво, зверхньо поводить себе;
- намагається ізолювати від родини чи друзів;
- стежить, куди ви ходите, кому телефонуйте і з ким проводите час;
- забороняє працювати;
- забороняє спілкування з родичами, друзями, колегами;
- контролює фінанси або відмовляється ділитися грошима;
- карає за поведінку, яка не подобається кривднику;
- практикує авторитарні, домінуючі, зверхні стосунки;
- погрожує завдати шкоди особі, дітям, родині чи домашнім тваринам;
- принижує будь-яким способом.

Психологічне насильство призводить до того, що постраждала особа не відчуває себе в безпеці, в наслідок чого вона перебуває в стані психологічної напруги, приниження та переживання, що негативно впливає на ментальне та фізичне здоров'я.

Психологічне насильство може виражатися у переслідуванні (сталкінг) особи з метою контролю за її життям, спілкуванням, переміщенням. Сталкінг може передбачати телефонні дзвінки,

надсилання небажаних листів, подарунків, стеження на роботі, вдома та в інших місцях, які постраждала часто відвідує.

Проблеми доказування психологічного насильства полягають в доведеності того, що воно спричинило психологічні страждання, емоційну залежність постраждалої особи тощо. При цьому, під час підготовки повідомлення про підозру, обвинувального висновку та у вирозі необхідно зазначати, до яких наслідків призвело психологічне насильство. Однак, часто ця вимога ігнорується. Наприклад, у вирозі суду у справі № 751/6326/23 (провадження 1-кп/751/79/24) з зазначено, що *винуватість ОСОБА_3 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України, поза будь-яким сумнівом доведена, оскільки він умисно систематично вчиняв психологічне та фізичне насильство щодо батька, що призвело до психологічних та фізичних страждань потерпілого ОСОБА_6 та погіршення якості його життя*¹⁸.

Інформація, яка б підтверджувала наслідки домашнього насильства, тобто в чому саме виразилося погіршення якості життя, психологічні та психічні страждання у вирозі відсутня.

Більш детальна інформація про шкоду здоров'ю міститься у вирозі Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 23 жовтня 2023 р. № 946/6817/23 (провадження № 1-кп/946/570/23) зазначено, що – *ОСОБА_3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, діючи цілеспрямовано, з метою приниження честі та гідності потерпілої, на ґрунті особистих неприязних відносин, систематично вчиняла домашнє насильство психологічного характеру щодо своєї матері ОСОБА_6, з якою перебуває у сімейних відносинах, що призвело до психологічних страждань та погіршення якості життя потерпілої, що виразилось, зокрема, в емоційному виснаженні та напруженні потерпілої, втрати нею позитивних емоцій, перебування у постійному пригніченому стані та втомі*¹⁹.

Тобто, конкретизація наслідків для здоров'я має важливе значення для правильної кваліфікації та призначення справедливого та об'єктивного покарання.

¹⁸ Вирок справа № 751/6326/23 (провадження 1-кп/751/79/24) від 08 лютого 2024 р. м. Чернігів. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/116889143?q=%22%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%22> (дата звернення 2.04.2024).

¹⁹ Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 23 жовтня 2023 р. № 946/6817/23 Провадження № 1-кп/946/570/23. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/114338042?q=%22%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%22> (дата звернення 2.04.2024).

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Фізичне насильство може виражатися в діяннях, коли кривдник (особа, на яку поширюється дія законодавства) чинить щодо особи наступні дії:

- в агресивному стані завдає шкоди майну (кидає предмети, б'є стіни, б'є двері ногами тощо);
- штовхає, ляпає, кусає, б'є або душить;
- кидає особу у небезпечному чи незнайомому місці;
- лякає необережним керуванням;
- використовує зброю, щоб погрожувати або заподіяти біль;
- змушує потерпілу особу залишити свій дім;
- затримує особу власному домі або не дозволяє вийти;
- заважає особі викликати поліцію чи звернутися за медичною допомогою;
- заподіює біль вашим дітям;
- застосовує фізичну силу в сексуальних ситуаціях;
- примушує вживати алкогольні напої/наркотики.

2. *Сексуальне насильство* – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Сексуальне насильство може виражатися в наступних діях:

- звинувачує у зраді або часто ревнує до ваших зовнішніх стосунків;
- наполягає, на тому, щоб особа одягалася сексуально;
- ображає з сексуальним підтекстом або називає словами сексуального значення;
- примушує до статевих відносин, маніпулює з метою отримання статевих відносин;
- вимагає статевих зносин, не зважаючи на небажання через хворобу, втому чи інший пригнічений стан;
- навмисно спричиняє біль підчас статевих відносин, в тому числі використовуючи для цього зброю;
- залучає третіх осіб до статевих відносин з вами усупереч вашій волі;

- ігнорує ваші почуття щодо статевих відносин²⁰.

3. *Економічне насильство* – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Економічне насильство може виражатися набувати наступних проявів:

- примушує віддавати всі зароблені гроші;
- не дозволяє працювати;
- обмежує доступ до грошей, активів, кредитів, фінансової інформації;
- примушує до невиконання спільних фінансових зобов'язань.

В загалі, для різних форм та видів домашнього насильства, задля забезпечення повного та об'єктивного формулювання фактів, які доводять наявність обставин домашнього насильства, потребують врахування та детального дослідження:

- обставини, за яких було вчинено домашнє насильство;
- наслідки, які настали для постраждалої особи;
- особа підозрюваного, його/її ставлення, поведінка жінки/чоловіка, сімейні взаємовідносини, чи вважає він/вона насильницькі взаємовідносини нормальною формою взаємовідносин;
- чи зверталась раніше потерпіла особа до поліції, чи було вжито достатньо заходів щодо притягнення підозрюваного до відповідальності;
- чи раніше мало місце притягнення підозрюваного до адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства;
- чи мало місце порушення підозрюваним термінового заборонного чи обмежувального приписів;
- чи є постраждалі діти, чи є розуміння, що існує заборона на фізичні покарання дитини та покарання, які принижують гідність дитини або вчинення домашнього насильства щодо дитини є методом виховання;
- як довго потерпіла особа проживає у насильницьких відносинах;
- чи боїться потерпіла особа підозрюваного, чи вважає його погрози таким, що можуть бути реалізовані;

²⁰ What Is Domestic Abuse? URL : <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse> (дата звернення 05.04.2024)

– чи має підозрюваний доступ до зброї та інше.

Враховання та дослідження вищенаведеної інформації дозволить дізнавачу, слідчому, прокурору та судді сформувані цілісне уявлення про ситуацію, що трапилася, правильно обороти динаміку та алгоритм досудового розслідування, запропонувати постраждалій особі допомогу, визначити необхідність обрання запобіжних заходів до кривдника тощо.

Виходячи з поняття домашнього насильства та переліку суб'єктів, доцільно говорити не тільки про домашнє насильство в розумінні ст.126-1 КК України, але й про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Так, в постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі №453/225/19 від 12 лютого 2020 р. зазначено, що під кримінальне правопорушення, пов'язаним з домашнім насильством, слід розуміти будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу кримінального правопорушення.

При визначенні підстав для закриття кримінального провадження формулювання «кримінальне правопорушення, пов'язаний із домашнім насильством» слід визнати оціночним поняттям, а не відсилочною нормою лише до ст.126-1КК. Отже, таке поняття не повинно отожднюватися виключно з указаною статтею.

Судом зазначається, що у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, заборона закриття кримінального провадження поширюється на осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язаний із домашнім насильством, за умови, що слідчі органи пред'явили особі таке обвинувачення і вона мала можливість захищатися від нього²¹. Підтвердженням цієї позиції є висловлена думка судді Верховного суду України з приводу того, що термін «кримінальне правопорушення, пов'язаний з домашнім насильством» ширше за «домашнє насильство» в розумінні ст. 126-1 КК. Кримінальні правопорушення, пов'язаний з домашнім насильством, окрім ст. 126-1 КК це також кримінальні правопорушення:

– що містять кваліфікуючу ознаку «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої

²¹ Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. Справа № 453/225/19 провадження № 51-4000кмо19 (дата звернення 16.04.2024)

особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»;

– кримінальні правопорушення, поєднані з обтяжуючою обставиною, передбаченою в п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»;

– кримінальні правопорушення, які відповідні та п. 6 ч. 1 ст. 67 КК в частині «вчинення кримінального правопорушення... у присутності дитини».

Звужене тлумачення та зведення поняття «кримінальне правопорушення, пов'язаний з домашнім насильством» виключно до ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, не дає можливості використовувати комплекс механізмів для захисту жертв домашнього насильства, зокрема застосовувати термінові заборонні приписи, обмежувальні заходи тощо»²².

Залежно від форми насильства, кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством умовно можемо класифікувати на види:

1) Кримінальні правопорушення, пов'язані з фізичним домашнім насильством (статті 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, КК України).

2) Кримінальні правопорушення, пов'язані з психологічним домашнім насильством (статті 120, 129, 142, 154, 300, 301, 301-1, 303 КК України).

3) Кримінальні правопорушення, пов'язані з економічним домашнім насильством (статті 150, 150-1, 149, 167, 164 КК України).

4) Кримінальні правопорушення, пов'язані з сексуальним домашнім насильством (статті 152, 153, 155, 156, 156-1 КК України).

Для дізнавачів, слідчих, прокурорів та суддів важливо розуміти, що кримінальне правопорушення, пов'язаний з домашнім насильством не зводиться лише до ст. 126-1КК України. Такі діяння можуть бути кваліфіковані і за іншими стаття КК України, про що вище зазначалось. При цьому, ознака кримінально-протиправного діяння «пов'язане з домашнім насильством» потребує правильного опису та обґрунтування при формулюванні обвинувачення. Це впливає на подальший рух справи та характер заходів, які можуть бути застосовані до кривдника. Має місце практика, коли в повідомленнях про підозру не конкретизується, в чому саме, в яких діях виразилося вчинене насильство, просто перераховуються його види тощо.

²² Постанова ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/press-centr/news/1322490/> (дата звернення 06.04.2024)

З цього приводу Верховний Суд у Постанові від 28.02.2023 (справа №° 496/4142/14-к, *постанова ККС ВС від 17 червня 2021 р. у справі № 717/764/20*) вказав, що обов'язковою умовою визнання судом кримінального правопорушення (незалежно від його родового чи безпосереднього об'єкта), пов'язаним з домашнім насильством, є відображення зазначеного у формулюванні обвинувачення (у повідомленні про підозру, обвинувальному акті) із встановленням органами досудового розслідування відповідних фактичних обставин (ступінь родинних стосунків або спорідненості між потерпілим та винуватцем, характер насильства тощо). Поряд з цим, на обґрунтованість наявності домашнього насильства у конкретному випадку, впливає доведеність обставин, що підтверджують факт того, що потерпіла від інкримінованого кримінального правопорушення особа у той же час є і жертвою домашнього насильства²³.

Також, якщо дізнавач, слідчий проводять досудове розслідування саме кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, відповідно до ч. 6 ст. 194 КПК України в інтересах потерпілого від такого кримінального правопорушення, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька таких обмежувальних заходів:

- 1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;
- 2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;
- 3) заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;
- 4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;
- 5) направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять

²³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (2018-2022 pp.) URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/2022_09_26_Oglyad_KKS_2018_2022.pdf (дата звернення : 03.04.2024).

небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників²⁴.

Поряд з цим, дослідження матеріалів кримінальних проваджень та судової статистики щодо даної категорії справ, свідчить про низьку активність у призначенні обмежувальних заходів. Інститут запобіжних заходів наразі потребує активізації, адже застосування спеціально визначених в КК України обмежувальних заходів та пробачіючих програм до осіб, які вчинили домашнє насильство покликано стати дієвим інструментом для виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень в майбутньому, а також забезпечення права постраждалої особи на безпеку (див. нижче рис. 1, 2).



Рис. 1



Рис. 2²⁵

Як видно з вищенаведеного, що хоча у 2023 р. в порівнянні з попереднім роком 3 рази збільшилась кількість осіб, до яких було обрано обмежувальні заходи, однак ця кількість є дуже незначною в порівнянні з кількістю засуджених осіб за ст. 126-1 КК України. Також слід враховувати, що це показник лише по ст. 126-1 КК України. Щодо того, до кількох осіб, засуджених за інші кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, призначено обмежувальні заходи і чи призначалися вони взагалі інформація відсутня.

На наше переконання, обрання та призначення обмежувальних заходів у кримінальних провадженнях щодо домашнього насильства є важливою складовою забезпечення принципу людиноцентричності. Тобто, допомагає забезпечити безпеку та гідність особи постраждалої

²⁴ Кримінально-процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.04.2024)

²⁵ Судова влада України. Судова статистика за 2020-2023 рр. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020 (дата звернення: 11.04.2024).

особи від погроз з боку кривдника та ймовірності повторення насильства тощо.

Обов'язковою ознакою домашнього насильства систематичність. Саме систематичність є тією ознакою, за якою можуть відмежовуватися різні кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. У постанові Верховного Суду України від 25 лютого 2021 року № 583/3295/19²⁶ та зазначається, що систематичність утворюють повторюваність тотожних або схожих дій (чи бездіяльності), кожна з яких сама по собі може створювати враження незначною, але в сукупності вони впливають на потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати як від ступеня агресивності кожного окремого дії, так і від їх кількості.

Пізніше, узагальнивши практику Європейського суду з прав людини, Верховний Суд продовжив свою думку у справі № 725/4683/20 (постанова від 28 лютого 2023 року)²⁷. Зокрема зазначається, що домашнє насильство майже ніколи не становить собою окремих епізод. Воно переважно являє собою кумулятивне та взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство щодо близького члена сім'ї чи партнера, наслідки якого виходять за межі обставин окремого епізоду²⁸. Безпосередньо повторення послідовних епізодів насильства в особистих стосунках становить собою контекст і динаміку домашнього насильства²⁹. Воно становить собою триваюче правопорушення, що характеризується продовжуванним зразком поведінки³⁰, в якому кожен окремих інцидент є цеглиною більш загального зразку поведінки³¹.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду за 2023 р. зазначив, що для доведення *систематичності* як ознаки складу домашнього насильства (ст. 126-1 КК) важливими є сам *факт і обставини вчинення окремих його епізодів*. Правові наслідки, які настали чи не настали для кривдника за цими окремими епізодами, а

²⁶ Постанова Верховного Суду України № 583/3295/19 від 21 лютого 2021 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443?fbclid=IwAR2aJUinLcZMpX3XOCAhPmcurEуFAуXpQfYTVUW7O7nklrhO09QsLXyuyg> (дата звернення: 10.04.2024).

²⁷ Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2023 р. Справа № 725/4683/20, провадження № 51-6067км21. URL : <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109395413&red=100003cbd45396e5bbe515a272e2750cd706f3&d=5> (дата звернення: 8.04.2024)

²⁸ Volodina v. Russia, no. 41261/17, § 71, 9 July 2019 (дата звернення: 8.04.2024)

²⁹ Kurt v. Austria [GC], no. 62903/15, § 164, 15 June 2021. (дата звернення: 10.04.2024)

³⁰ Valiulienė v. Lithuania, no. 33234/07, § 68, 26 March 2013. (дата звернення: 9.04.2024)

³¹ Galovic v. Croatia, no. 45512/11, § 116, 31 August 2021 (дата звернення: 12.04.2024)

також час, коли такі наслідки настали, не є обставинами, які можуть впливати на доведеність цих епізодів³².

Щодо доказування ознаки систематичності, у постанові від 14 червня 2022 року, справа № 585/3184/20³³, суд зазначив, що домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, і закон не містить вимоги доведення його спеціально визначеними засобами доказування. Зокрема в якості доказів можуть бути надані адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду в справі про адміністративне правопорушення, тощо, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами. Тобто, існуюча практика, щодо наявності не менше двох постанов про притягнення до адміністративної відповідальності для доведення систематичності не передбачена жодним нормативним документом. Рішення суду в справах про адміністративне правопорушення є реакцією на окремий випадок домашнього насильства, який сам по собі не становить кримінального правопорушення, з метою своєчасно та ефективно запобігти подальшій ескалації насильства та захистити жертву.

Отже, домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, тому числі адміністративними протоколами поліції; обмежувальні приписи; рішеннями суду в справах про адміністративне правопорушення тощо. Всі докази оцінюються судом у сукупності з іншими доказами, наданими сторонами³⁴. Поряд з цим, зазначається, що вказівки апеляційних судів на віктимну поведінку потерпілої, спрямовану на конфлікт із засудженим, що викликала невдоволення засудженого і конфлікти з ним, суперечить меті ст. 126-1 КК, яка полягає в захисті жертви домашнього насильства та запобіганні його ескалації. Саме тому важливо більш предметно досліджувати діяння кривдника зокрема наявні в нього важелі впливу на постраждалу особу³⁵.

³² Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_01_06_2023.pdf (дата звернення: 11.04.2024)

³³ Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2023 р. Справа № 725/4683/20, провадження № 51-6067км21<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745> (дата звернення: 11.04.2024)

³⁴ Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.02.2023 у справі № 725/4683/20: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109395413>. chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgclefindmkaj/https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_2023.pdf?fbclid=IwAR3K93OdgVVqmcEybY_9cxSeAXb6q3TZlrpo-jZeaI-RhJn10rBfngii0D4 (дата звернення: 10.04.2024).

³⁵ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_01_06_2023.pdf (дата звернення: 10.04.2024).

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством це не тільки діяння, передбачені ст. 126-1 КК України, але й інші кримінальні правопорушення, об'єктивні ознаки яких містять хоча б один елемент передбачений ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та вчиненні по відношенню до осіб, передбачених ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», незалежно від факту спільного проживання.

Підчас досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо домашнього насильства проблемними залишаються питання розмежування домашнього насильства та кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством; доведення ознаки систематичності; не застосування обмежувальних заходів, не напрацьованість практики призначення та виконання покарання у формі апробаційного нагляду. Також мало б позитивний вплив на якість досудового провадження врахування слідчими та прокурорами норм міжнародного права та практики ЄСПЛ, а не лише норм національного законодавства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основними тенденціями протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану є наступні:

1. Поступове зростання кількості заяв та повідомлень про домашнє насильство як від постраждалої особи, так і від інших осіб в інтересах постраждалої особи.

2. Зростання кількості обліковуваних кримінальних правопорушень по ст. 126-1 КК України та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, та відповідно зростання кількості засуджених за них.

3. Активізація звернень безоплатною правничою допомогою боку постраждалих від домашнього насильства.

4. Продовження процесу імплементації норм Стамбульської конвенції у національне законодавство, про що свідчить законопроекти, спрямовані на вдосконалення адміністративної та кримінальної відповідальності за домашнє насильство, врегулювання питання обрання та призначення запобіжних заходів тощо.

5. Активне навчання поліцейських, прокурорів, суддів правильному застосуванню норм національного законодавства, а також активного вивчення та використання в діяльності щодо даної категорії справ рішень Європейського Суду з прав людини тощо.

6. Під час досудового розслідування та судового розгляду виникають дискусійні питання щодо відмежування ст. 126-1 КК від суміжних складів кримінальних правопорушень, доведення ознаки

систематичності тощо. може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, тому числі адміністративними протоколами поліції; обмежувальні приписи; рішеннями суду в справах про адміністративне правопорушення тощо. Всі докази оцінюються судом у сукупності з іншими доказами, наданими стороною.

АНОТАЦІЯ

В роботі проводиться дослідження сучасних тенденцій запобігання домашньому насильству. Акцентується увага на змінах, які вплинули на кримінологічні показники досліджуваного виду злочинності в умовах воєнного стану. Авторка звертає увагу на такі проблеми: а) важливість правильної кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства як на етапі внесення до Єдиного реєстру досудового розслідування (далі ЄРДР), так і під час здійснення досудового розслідування; б) відмежування домашнього насильства від суміжних складів кримінальних правопорушень; в) підвищення ефективності процесу доказування; г) активізація практики застосування до кривдників запобіжних та обмежуваних заходів тощо.

Зазначається, що кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством це не лише ст. 126-1 КК України. Такі діяння можуть бути кваліфіковані і за іншими статтями КК України, про що вище зазначалось. При цьому, ознака кримінально-протиправного діяння «пов'язане з домашнім насильством» потребує правильного опису та обґрунтування при формулюванні обвинувачення. Це впливає на подальший рух справи та характер заходів, які можуть бути застосовані до кривдника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Катерина Павліченко. Кількість заяв про вчинення домашнього насильства збільшується. 07.03.2024 <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-zaiav-pro-vcinennia-domasnyogo-nasilstva-zbilsujetsia-katerina-pavlicenko> (дата звернення: 16.04.2024).

2. МВС та UNFPA визначили напрямки подальшої співпраці щодо протидії домашньому насильству. Департамент комунікації МВС України. 21.03.2024. <https://mvs.gov.ua/news/mvs-ta-unfpa-viznacili-napriamki-podalsoyi-spivpraci-shhodo-protidiyi-domasnyomu-nasilstvu> (дата звернення: 16.04.2024).

3. Марта Змисла. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? 14 березня 2023. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova->

praktika/vidpovidalnist-za-domashne-nasilstvo-pid-chas-viyni-sudova-praktika.html(дата звернення: 13.04.2024).

4. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. Комплексне дослідження 2019-2023 рр. URL : <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-compressed.pdf> (дата звернення: 16.04.2024).

5. Дрок І. Врахування гендерного аспекту в роботі керівників підрозділів поліції з внутрішньо переміщеними особами-поліцейськими. : *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Том 2. № 77. 2023. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283775> (дата звернення: 11.04.2024).

6. Березняк В. Права людини в діяльності Національної поліції України: аналіз офіційного дискурсу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 8-14 URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/NV_4/NV_4-2022-8-14.pdf (дата звернення: 16.04.2024).

7. Руфанова В.М. Кримінологічні показники гендерно зумовленого насильства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/nv4/NV_4-2023-123-132.pdf. (дата звернення: 14.04.2024)

8. Mariia V Melnyk, Nadiia Stasiuk, Victoriia V Medvedska, Viktoriia M Rufanova, Viktor M Pletenets. European experience of prevention and combating domestic violence. *Estudios constitucionales* [online]. 2023, vol. 21, n. 2, pp. 195-220. URL : https://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-52002023000200195&script=sci_arttext (дата звернення: 4.04.2024).

9. Руфанова В. Уголовно-правовая модель реагирования на домашнее насилие в Украине. *Вестник Академии правоохранительных органов*. Республика Казахстан. с. Косши. №3 (25) 2022 С. 53-59. URL : https://vestnikacademy.kz/?p=2260&lang=ru#flipbook-df_2604/7/ (дата звернення: 10.04.2024).

10. Проект № 8329 Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41104> (дата звернення: 10.04.2024).

11. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. № 5629 від 07.06.2021. URL :

https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72162 (дата звернення: 14.04.2024).

12. Violence against women and girls – what the data tell us. October 01, 2022. URL : <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/> (дата звернення 12.04.2024).

13. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 01.04.2024).

14. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> Violence against women and girls – what the data tell us. October 01, 2022. URL : <https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/> (дата звернення 12.04.2024).

15. Вирок справа № 751/6326/23 (провадження 1-кп/751/79/24) від 08 лютого 2024 р. м. Чернігів. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/116889143?q=%22%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%22> (дата звернення 2.04.2024).

16. Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 23 жовтня 2023 р. № 946/6817/23 Провадження № 1-кп/946/570/23. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/114338042?q=%22%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%22> (дата звернення 2.04.2024).

17. What Is Domestic Abuse? URL : <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse> (дата звернення 05.04.2024).

18. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. Справа № 453/225/19 провадження № 51-4000кмо19 (дата звернення 16.04.2024).

19. Постанова ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1322490/> (дата звернення 06.04.2024).

20. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (2018-2022 рр.) URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/2022_09_26_Ogliad_KKS_2018_2022.pdf (дата звернення : 03.04.2024).

21. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.04.2024).
22. Судова влада України. Судова статистика за 2020-2023 рр. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020 (дата звернення: 11.04.2024).
23. Постанова Верховного Суду України № 583/3295/19 від 21 лютого 2021 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443?fbclid=IwAR2aJUinLcZMPX3XOCAhPmcurEyFAyXpQfYTVUW7O7nklr hO09QsLXyтуug> (дата звернення: 10.04.2024).
24. Постанова Верховного Суду від 23 лютого 2023 р. Справа № 725/4683/20, провадження № 51-6067км21. URL : <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109395413&red=100003cbd45396e5bbe515a272e2750cd706f3&d=5> (дата звернення: 8.04.2024).
25. Volodina v. Russia, no. 41261/17, § 71, 9 July 2019 (дата звернення: 8.04.2024).
26. Kurt v. Austria [GC], no. 62903/15, § 164, 15 June 2021. (дата звернення: 10.04.2024).
27. Valiulienė v. Lithuania, no. 33234/07, § 68, 26 March 2013. (дата звернення: 9.04.2024).
28. Galovic v. Croatia, no. 45512/11, § 116, 31 August 2021 (дата звернення: 12.04.2024).
29. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_01_06_2023.pdf (дата звернення: 11.04.2024)

Information about the author:

Rufanova Viktoriia Mykolaivna,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Criminal Law and Criminology
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarina Ave., Dnipro, 49005, Ukraine